

შრომითი რესურსების მიგრაცია: სახეობები, მიზნები და შედეგები

ნანა ნადარეიშვილი

ეად, სტუ ასოცირებული პროფესორი

ნონა დანელია,

სტუ დოქტორანტი.

მოსახლეობის მიგრაცია რთული სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენაა, რომელიც ძლიერ ზეგავლენას ახდენს შრომითი რესურსების ფორმირება-ფუნქციონირებაზე. ყველაზე მეტად, ეს ზემოქმედება დაკავშირებულია სამუშაო ძალის მიწოდების დინამიკასთან, რადგან მიგრაციული პროცესებით ძირითადად მოცულია ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა, მათ შორის პოტენციალური დასაქირავებული მუშახელი.

მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებულ მსოფლიო მიგრაციის 2010 წლის ანგარიშში, რომლის სათაურია “მიგრაციის მომავალი: შესაძლებლობათა ზრდა ცვლილებებისთვის” აღნიშნულია, რომ “მსოფლიო მალე გამაღებული ტემპებით მიმდინარე მიგრაციით გამოწვეული მოულოდნელი შედეგების წინაშე აღმოჩნდება, თუ სახელმწიფოებმა, საერთაშორისო ორგანიზაციებმა და სამოქალაქო საზოგადოებამ დროული ერთობლივი ძალისხმევა არ მიმართეს საპასუხო სტრატეგიის შემუშავების მიზნით”. ანგარიშში ასევე აღნიშნულია, რომ თანამედროვე მსოფლიოში, სადაც დემოგრაფიული ცვლილებები, ეკონომიკური საჭიროებები თუ გარემოს ცვლილებით გამოწვეული გავლენა საერთაშორისო მიგრანტთა რაოდენობის შეუქცევად ზრდას იწვევს, სამთავრობო უწყებებმა და არასამთავრობო სექტორმა შესაბამისი ფინანსური და ადამიანური რესურსები უნდა მიმართონ იმისთვის, რომ სახელმწიფოებმა, საზოგადოებებმა და თავად მიგრანტებმა სრულად აითვისონ მიგრაციის სამომავლო ტენდენციების შესაძლო პოტენციალი¹.

მიუხედავად სახელმწიფოების მიერ მიგრაციის ეფექტური მართვის მიზნით ყოველწლიურად დახარჯული ასეულობით მილიონი დოლარისა, მიგრაციის სფეროში არსებულ და მომავალ გამოწვევებსა და შესაძლებლობებზე სამოქმედო პასუხი ხშირად მოკლევადიანი და ფრაგმენტულია. ეს დიდ გავლენას ახდენს ადამიანების მობილურობასა და

1 <http://publications.iom.int>

სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე; ამას კი, თავის მხრივ, თითო-ეულ ქვეყნაში საკუთარი გამოძახილი აქვს.

თუ საერთაშორისო მიგრანტთა რაოდენობა, რომელიც 2010 წლის მონაცემებით 214 მილიონს უტოლდება, უკანასკნელი 20 წლის განმავლობაში არსებული ტემპით განაგრძობს ზრდას, მათმა რიცხვმა 2050 წლისთვის შეიძლება 405 მილიონს მიაღწიოს.

აღნიშნული ზრდის ერთ-ერთი მიზეზი განვითარებად ქვეყნებში სამუშაო ძალის მნიშვნელოვანი მატებაა, რაც 2005 წლის მაჩვენებლიდან, 2,4 მილიარდი, 2040 წელს 3,6 მილიარდამდე გაიზრდება; ეს სამუშაო ძალის მოთხოვნასა და მიწოდებაში გლობალურ დისბალანსს უსვამს ხაზს. გარემოს ცვლილება ასევე აისახება მიგრაციის სამომავლო ტენდენციებზე. გასათვალისწინებელია ისეთი პროცესები, როგორიცაა სამუშაო ძალის მობილურობა, არარეგულარული მიგრაცია, მიგრაცია და განვითარება, მსოფლიოში მიმდინარე ინტეგრაცია, გარემოს ცვლილება და მიგრაციის მართვა; ეს ტენდენციები ყველაზე მეტად დაექვემდებარება ტრანსფორმაციას მომდევნო წლებში.

მოსახლეობის მიგრაცია მჭიდროთაა დაკავშირებული ეკონომიკური სტრუქტურის ცვლილებასთან და საწარმოო ძალების განლაგებასთან, მოსახლეობის სოციალური და შრომითი მობილურობის ზრდასთან. ეს ყველაფერი რომ გაანალიზდეს, საჭიროა გარკვეულ იქნას, მიგრაციის რა სახეობები არსებობს დღეს, რა მიზეზები ღვეს მიგრაციის შინაარსში და რა შედეგებს უნდა ველოდოთ მიგრაციიდან.

ცხარე კამათია მიგრაციის კლასიფიკაციაზე. გამოყოფენ შემდეგ სახეებსა და ფორმებს: მუდმივი, ხანგრძლივადიანი, დროებითი, ტრანზიტული, იძულებითი, ნებაყოფლობითი, ლეგალური, არალეგალური, უკანონო, შრომითი, სეზონური, ქანქარისებური, საზღვრისპირა, კომერციული, ეპიზოდური, სასწავლო, რეკრეაციული, სამკურნალო, სამივლინებო მიგრაციები.

საერთაშორისო შრომით მიგრაციას შეიძლება ჰქონდეს ზემოთხაზოთვლილი მიგრაციის დამახასიათებელი უმეტესი ელემენტი.

მიგრაციის კლასიფიკაციის საკითხები განხილული აქვთ ქართველ მეცნიერებსაც, მათ შორის აღსანიშნავია თამაზ ზუბიაშვილის “მოსახლეობა და განვითარება”¹. აღნიშნულ ნაშრომში საერთაშორისო მიგრა-

¹ თ. ზუბიაშვილი “მოსახლეობა და განვითარება. გამოცე. “უნივერსალზ. თბ. 2009.

ციის სახეებსა და კლასიფიკაციას საფუძვლად უდევს დროის ფაქტორი. მათში გაერთიანებულია დაუბრუნებადი, მუდმივი, ან ხანგრძლივი, მოკლევადიანი, სეზონური, ქანქარისებური და ეპიზოდური მიგრაცია. რაც შეეხება საერთაშორისო მიგრაციის ფორმებს, მათ კლასიფიკაციას საფუძვლად უდევს მიზეზობრიობის ფაქტორი. ამ უკანასკნელში გაერთიანებულია: იძულებითი და ნებაყოფლობითი მიგრაცია. თავის მხრივ ნებაყოფლობით მიგრაციის ფორმებში მოიაზრება ეკონომიკური, შრომითი და არალეგალური მიგრაციები.

შრომით მიგრაციას განასხვავებენ ეკონომიკური მიგრაციისგან და ამ განსხვავებაშიც თავს იჩენს კვლავ სიტყვა «დროებითი», რადგან ეკონომიკური მიგრაცია შეიძლება იყოს მუდმივიც, რაც დაკავშირებულია იმიგრანტ-ინვესტორებთან და ტრანსნაციონალური კორპორაციების შექმნასთან. ამასთან, უნდა განიმარტოს, რომ შრომითი მიგრაცია წარმოადგენს ეკონომიკური მიგრაციის უფრო ვიწრო ცნებას, უფრო სწორად, იგი მისი შემადგენელი ნაწილია.

ზშირად შრომითი მიგრაცია ახსნილია, როგორც მიგრანტთა რაციონალური არჩევანი, როდესაც იციან გადაადგილების დანახარჯები და მისგან მიღებული შესაძლო მოგება. იგი შრომის ანაზღაურების ყველაზე ხელმისაწვდომ საშუალებად განიხილება, მათ შორის მათთვისაც, ვინც ვერ იპოვა თავისი ადგილი ეროვნულ შრომის ბაზარზე ან, საერთოდ, იგნორირებული იქნა მის მიერ. საშოვარზე სამუშაოდ წასვლა – ეს ის გზაა, რომლითაც შეუძლია ისარგებლოს თითოეულმა მოქალაქემ. განსაკუთრებით დიდია მისი გადამრჩენი როლი იმ საშუალო და მცირე ქალაქების მოსახლეობისთვის, სადაც წარმოება გაჩერდა¹.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია (შსო) და მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია (მსო) შრომით მიგრაციას განსაზღვრავს, როგორც «მოსახლეობის გადაადგილებას მშობლიური ქვეყნიდან სხვა ქვეყანაში დასაქმების მიზნით»².

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური ქვეყანაში მიგრაციული საღდოს შესაფასებლად იყენებს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მონაცემებს სახელმწიფო საზღვრის გადამკვეთთა შესახებ. სადაც ასახულია ქვეყანაში წლის განმავლობაში შემოსულთა

1 ეს დაწვრილებითაა განხილული: ბერულაძე ნ. მიგრაციული პროცესები საქართველოს სამთომომპოვებელ რეგიონებში. თბ., 2001

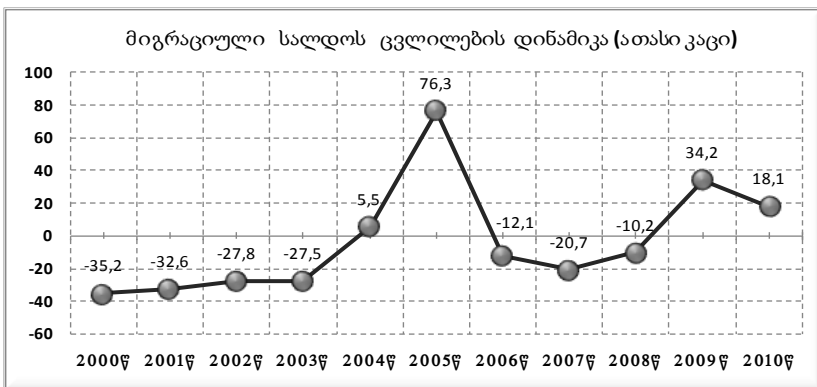
2 Glossary on migration. International Migration Law. International Organization for Migration (IOM), Geneva, 2004.

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

და გასულთა რიცხოვნობა მოქალაქეობის მიხედვით. 2010 წელს, წინა წლის მსგავსად, ქვეყანაში დადებითი მიგრაციული ტენდენცია შეინიშნებოდა: 2009 წელს მიგრაციულმა სალდომ 34,2 ათასი, ხოლო 2010 წელს 18,1 ათასი კაცი შეადგინა (იხ. გრაფიკი 2)¹.

შრომით მიგრაციას მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს საერთაშორისო, რეგიონული და ეროვნული მასშტაბის დღის წესრიგში. მიგრანტები, თავისი შრომით ხელს უწყობენ ეკონომიკურ ზრდასა და განვითარებას იმ ქვეყნებში, სადაც დაქირავებით მუშაობენ.

გრაფიკი №1

მიგრანტების საქმიანობა ხელსაყრელია ღონიერი ქვეყნებისთვისაც, ვინაიდან ისინი ფულად თანხებს აგზავნიან სამშობლოში და დაბრუნებისას სამშობლოს მოახმარენ მიგრაციის დროს შეძენილ პროფესიულ გამოცდილებას.

მსოფლიო ბანკის 2010 წლის მონაცემებით საქართველოში მიგრაცია შეძღვენაირად აისახება²:

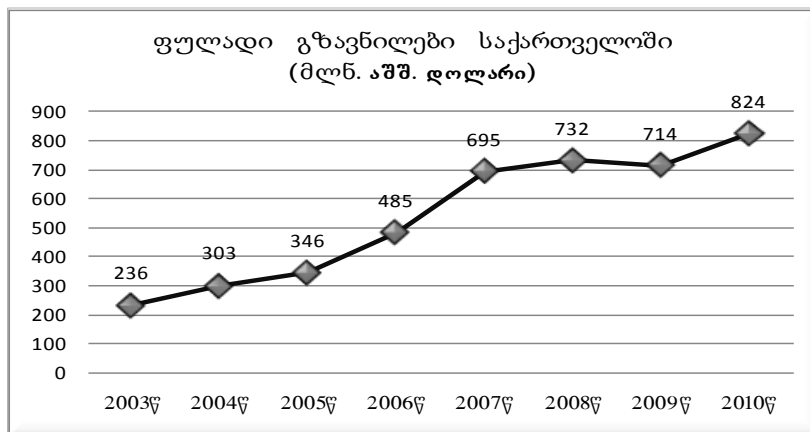
ემიგრაცია (2010 წლის მონაცემებით).

- ემიგრანტების რაოდენობა: 1 057,7 ათასი კაცი.

- ემიგრანტების წილი საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობაში: 25,1%.

1 წყარო: www.geostat.ge

2 www.worldbank.org/migration. Migration and Remittances Factbook 2011 <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTDECPR OSPECTS/0,,contentMDK:22759429~pagePK:64165401~piPK:6416502>.

- დანიშნულების ძირითადი ქვეყნები: რუსეთი, სომხეთი, უკრაინა, საბერძნეთი, ისრაელი, აშშ, გერმანია, კვიპროსი, ესპანეთი, თურქეთი. კვალიფიციური მომუშავეების ემიგრაცია (2010 წლის მონაცემებით).

- საშუალოზე მაღალი განათლების ემიგრანტების წილი: 1,6%.

- ექიმების ემიგრაცია: 132 ექიმი ან 0,5% ექიმების, რომლებმაც მიიღეს განათლება ქვეყანაში.

ემიგრაცია (2010 წლის მონაცემებით):

- იმიგრანტების რაოდენობა: 167,3 ათასი კაცი.

- იმიგრანტების რაოდენობა საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობაში: 4,0%.

- ქალების წილი იმიგრანტებში: 57,1%.

- ლტოლვილების წილი იმიგრანტებში: 0,7%.

- მიგრანტების ძირითადი წყარო-ქვეყნები: რუსეთი, სომხეთი, უკრაინა, საბერძნეთი, ისრაელი, აშშ, გერმანია, კვიპროსი, ესპანეთი, თურქეთი.

მსოფლიო ბანკის კვლევების მიხედვით¹ საქართველოში 2010 წელს, მიგრანტებიდან ფულადი გზავნილების მოცულობამ 824 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა. ქვეყნების ტოპ ხუთეული, საიდანაც გადმოირიცხე-

¹ მსოფლიო ბანკი: <http://econ.worldbank.org>

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

ბოლა ფული, შეძღვეა (მლნ აშშ დოლარი): 1. რუსეთის ფედერაცია - 406; 2. საბერძნეთი - 90; 3. აშშ - 85; 4. გერმანია - 54; 5. ისრაელი - 51.

მსოფლიო ბანკის მონაცემების მიხედვით უცხოეთიდან საქართველოში ფულადი გზავნილების მოცულობის დინამიკა მოცემულია №2 გრაფიკზე.

შრომითი მიგრაციები მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების თანმდევი და ობიექტური პროცესია. მთლიანობაში სამუშაო ძალის თავისუფალ მიგრაციას მსოფლიო მეურნეობისათვის დადებითი შედეგები მოაქვს, რადგან მშრომელ მიგრანტებს პროდუქციისა და მომსახურების მსოფლიო წარმოებაში თავიანთი წვლილი შეაქვთ. იმავე დროს, სამუშაო ძალის მიგრაცია გამგზავნ და მიმღებ ქვეყნებზე როგორც დადებით, ისე, უარყოფით გავლენას ახდენს. საქართველოდან შრომითი რესურსების ემიგრაციის პოზიტიურ მხარედ შეიძლება მივიჩნიოთ ქვეყნის სავალუტო შემოსავლების ზრდა და გარკვეულწილად მოსახლეობის გარკვეული ნაწილის მატერიალური კეთილდღეობის ამაღლება, ასევე სოციალური დაძაბულობის შემცირება. ამასთანავე, ახალგაზრდა შრომითი კონტინგენტის გადინება უკიდურესად ამწვავებს ჩვენი ქვეყნის დემოგრაფიულ პრობლემას და ძალზე უარყოფითად აისახება მოსახლეობის ბუნებრივ აღწარმოებაზე.

იმედია, რომ საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური წინსვლა და დასაქმების სფეროს გაფართოება გარკვეულწილად შეაფერხებს ახალგაზრდა კონტინგენტის გადინებას ქვეყნიდან და ხელს შეუწყობს ემიგრანტების დაბრუნებას სამშობლოში.

ჩვენი აზრით მნიშვნელოვანია, რომ:

- შრომითი მიგრაციის სფეროში აუცილებელია სხვადასხვა ქვეყნებს შორის მჭიდრო თანამშრომლობა, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს ეროვნული ინტერესების უზრუნველყოფას.

- ქვეყანაში უნდა შემუშავდეს შრომისა და მიგრაციის სფეროს პოლიტიკა. საჭიროა ყურადღება გამახვილდეს შრომითი მიგრაციის ეფექტიანად მართვისა და შრომითი მიგრანტების დაცვის ეროვნული პოლიტიკის შეჯერებული და ყოვლისმომცველი ღონისძიებების გატარების აუცილებლობაზე.

- მიგრაციის სფეროში სერიოზული ინვესტირების გარეშე ისეთი კრიტიკული საკითხები, როგორიცაა მიგრანტთა უფლებები და მასპინ-

ძელ საზოგადოებებში მათი ინტეგრაცია კიდევ უფრო მწვავედ გამოიკვეთება შემდგომშიც.

● მიგრაციის მართვა არ მოითხოვს განსაკუთრებულ გამოგონებას ან ფინანსური რესურსების გრანდიოზულ დანახარჯს. მიგრაციასთან დაკავშირებულ საკითხთა ჰუმანური და ეფექტური გადაწყვეტილებები მიღწევადია; მათი შემუშავება-განხორციელება კი დაკავშირებულია პარტნიორული ურთიერთობების დამყარებასთან, სამომავლო პერსპექტივის გათვალისწინებით არსებული რესურსების უფრო ეფექტურ გადანაწილებასთან და ფაქტობრივ მონაცემებზე დაფუძნებული გონივრული გრძელვადიანი პოლიტიკის შემუშავებაზე.